

Araştırma Makalesi/Reserach Article

Kadın Çiftçilerin Kooperatifçilik Farkındalıkları ve Tarımsal Kooperatif Yönetimine Katılma İstekleri: Bir Örnek Olay Araştırması

Bengü Everest^{1*} Murat Kılıç¹ Damla Güngör²

¹Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü, Çanakkale, Türkiye

²Darende Tarım Kredi Kooperatifi, Malatya, Türkiye

*Sorumlu yazar: beverest@comu.edu.tr

Geliş Tarihi: 17.06.2021

Kabul Tarihi: 27.06.2022

Öz

Kadın üreticiler tarımsal üretimin her aşamasında yer almaktadır. Ancak tarımsal örgütlenme ve tarımsal pazarlama konularında yeteri kadar yer almamaktadırlar. Bu çalışma ile kadın çiftçilerin tarımsal örgütlenme konusundaki bilinçlerinin ve tarımsal kooperatiflerde yönetime katılma isteklerinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Çalışmada Çanakkale ili Merkez ilçesinde en fazla tarım işletmesinin bulunduğu Kumkale köyü gayeli olarak seçilmiştir. Örnek hacminin belirlenmesinde oransal örnekleme yöntemi kullanılarak 80 kadın çiftçi ile anket yapılmıştır. Bu köydeki kadınlarla yapılan anket çalışması verileri Mann Whitney U testi ile analiz edilmiştir. İlave olarak verilerin analizinde temel tanımlayıcı istatistiklerden ve likert ölçekli sorulardan da yararlanılmıştır. Ortaya çıkan sonuçlara göre kadın üreticiler kooperatif yönetimine katılım sağlamada isteklidirler. Kadın üreticiler başarılı kooperatifleri inceleyerek bu konudaki bilgilerini artırmak istemektedirler. Bu bağlamda yakın bölgedeki başarılı kooperatiflerde teknik incelemelerin yapılması ve bölgede kooperatifçilik eğitimlerinin verilmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kadın Çiftçi, Kooperatifleşme, Yönetime Katılma, Farkındalık, Çanakkale

Women Farmers' Awareness of Cooperatives and Willingness to Participate in Agricultural Cooperative Management: A Case Study

Abstract

Women farmers are involved in all stages of agricultural production. However, they are not involved enough in agricultural organization and agricultural marketing. The aim of this study is to reveal the awareness of women farmers about agricultural organization and their desire to participate in the management of agricultural cooperatives. In the study, Kumkale village, which has the highest number of agricultural enterprises in Çanakkale city's central district, was chosen purposefully. A questionnaire was conducted with 80 women farmers using proportional sampling method to determine the sample size. The data of the survey study conducted with women in this village were analyzed with the Mann Whitney U test. In addition, basic descriptive statistics and Likert scale questions were also used in the analysis of the data. According to the results, female producers are willing to participate in the cooperative management. Women producers want to examine successful cooperatives and increase their knowledge on this issue. So, it is recommended to conduct technical examinations in successful cooperatives in the nearby region and to provide cooperative training in the region.

Keywords: Woman Farmer, Cooperatives, Participation in Management, Awareness, Çanakkale

Giriş

Türkiye’de tarım sektöründe çeşitli sorunlar mevcuttur (TOBB, 2013). Bu sorunlar tarım sektöründe üretimin doğal koşullara bağlı olması, risk ve belirsizliklerin fazla olması ve tarım kesiminde eğitim ve gelir düzeyinin düşük olmasıdır (İnan, 2016). İlave olarak tarımsal üretim sürecinde kadın çiftçiler özelinde de sorunlar vardır. Sektörde genel olarak aile işletmesi için ücretsiz çalışma biçiminin egemen olması ve eğitim seviyesinin düşüklüğü kadın çiftçilerin sorunlarından (Günaydın, 2010). Tarımsal üretimde kadın emeği güvencesiz ve kayıt dışı çalışmaktadır (Candan ve Günel, 2015). Türkiye’de tarım sektöründe çalışanların sayısında ciddi düşüşler olmasına rağmen, kadınların en yoğun istihdam edildikleri işlerden biri halen tarım işleridir (Bakırcı, 2014). Tarım sektöründe istihdam edilenlerin ise 3.090.000’i (%58.43) erkeklerden ve 2.199.000’i (%41.57) kadınlardan oluşmaktadır (TÜİK, 2020). Kadınların sektörlere göre istihdamdaki payları ise tarım

sektöründe %25.52, sanayide %15.69, inşaatla %0.95 ve hizmetlerde %57.84'tür (TÜİK, 2021). Gelişmekte olan ülkelerde de kadınlar tarımsal üretim iş gücüne katkı sağlamaktadırlar. Örneğin 14 Avrupa ülkesinde yapılan bir araştırma sonucuna göre küçük çiftlikler; (i) köylü çiftlikleri, (ii) çeşitlendirilmiş işletmeler, (iii) uzmanlaşmış işletmeler, (iv) yeni işletmeler ve (v) yarı zamanlı çiftlikler olarak ayrılınca, bu işletmelerde kadın çalışanların oranlarının sırasıyla; %36, %27, %24, %34 ve %31 olduğu görülmüştür (Guarín et al. 2020). Yukarıda ifade edilen tarım sektörünün genel sorunları ve özeldede kadın çiftçilere ilişkin sorunların çözümünde tarımsal örgütlenmeye önemli roller düşmektedir. Tarımda örgütlenme dendiğinde ise akla ilk olarak kooperatifler gelmektedir. Toplumda kalkınmanın sağlanmasında, bölgesel planlama, kamusal yatırımlar, girişimciliğin artması için teşvikler, bölgesel kalkınma ajansları, teknoparklar, serbest bölgeler, sivil toplum kuruluşları, yerel yönetimler ve özellikle kooperatifler en önemli aktörleri oluşturmaktadır (Tutar ve ark. 2014). Kooperatiflerin merkezinde insan vardır. Ortaklarının ekonomik ve sosyal gelişimi için çaba gösteren kooperatifler dolayısıyla toplumun ekonomik ve sosyal kalkınmasına da katkıda bulunurlar (Everest, 2018). Kooperatifçilik sektörü gelişmiş ülkelerde kamu ve özel sektörün yanında üçüncü bir sektör olarak kabul edilmektedir.

Türkiye'de kadın kooperatifçiliği hareketi 2000'li yılların başında; kadın iş gücünün ekonomiye kazandırılması, kadınların sosyal ve kültürel faaliyetlerinin geliştirilmesi, korunması, desteklenmesi, sağlıklı ve gelişmiş çevrede yaşamalarının sağlanması amacıyla kadın girişimcileri talepleri doğrultusunda tabandan gelen bir hareketle kurulmaya başlanılmıştır (TZOB, 2001). Kadın kooperatiflerinde ortakların tamamının ya da tamamına yakınının kadınlardan oluştuğu bilinmektedir. Ticaret Bakanlığı 2021 yılı Ekim ayı verilerine göre Türkiye'de 653 adet Kadın Girişimi Üretim ve İşleme Kooperatifi olup bu kooperatiflere ortak kadın sayısı 7281'dir (TB, 2021).

Türkiye'de ortakları çoğunlukla kadınlardan oluşan tarımsal kalkınma kooperatifleri az da olsa mevcuttur (Gümüsoğlu, 2021). Ancak kesin istatistikî bilgiler olmamakla birlikte Türkiye'de tarımsal kalkınma kooperatiflerine ortak çiftçilerin çoğunluğunun erkeklerden oluştuğu da bilinen bir gerçektir. Kırsal alanda üretim faaliyetlerine sürekli katılan 'kadınlar' gelişmiş olan ülkelerde kırsal ekonomi için temel güç kaynağıdır. Bu ülkelerde kooperatif ortaklarının %80-100'ü kadındır (TB, 2012). Kooperatifler; özellikle kadın yoksulluğunun azaltılmasında, kadınların güçlendirilmesinde, etkinliklerinin artırılmasında ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin ortadan kaldırılmasında etkili araçlarından biri olarak kabul edilmektedir (Aksoy ve Günay, 2018). Kırsal kalkınmanın sağlanmasında kadın katılımı ülke ekonomisine ve kadının statüsünün yükselmesine olumlu katkı sağlayacaktır. Bunun başarılabilmesi için ise kadınlara sosyal güvenlik ve iş güvencesi sağlanmalıdır. Kadın girişimciliği, kadınların kooperatiflerde örgütlenmeleri ve lider vasıflı önder kadınların yaratılması teşvik edilmelidir (Gülçubuk, 2014).

Literatürde kadın kooperatiflerinin faaliyetlerini ya da kırsal kalkınmaya katkısını ele alan çalışmalara ya da kadın girişimcilerin kooperatiflere yaklaşımlarını ele alan çalışmalara rastlamak mümkündür (Aksoy ve Günay, 2018; Yıldırım, 2020; Yılmaz ve ark. 2019). Bu çalışmada ise kadın çiftçilerin tarımsal amaçlı kooperatife katılma istekleri ele alınmıştır. Çalışmada Çanakkale ilindeki kadın çiftçilerin kooperatifçilik bilinçleri ve kooperatifçilik faaliyetlerine katılma eğilimlerinin analiz edilmesi amaçlanmıştır.

Materyal ve Yöntem

Çalışma verileri anket yoluyla toplanmıştır. Anketler kadın çiftçilerle yüz yüze yapılmıştır. Araştırma bölgesi belirlenirken Çanakkale ili Merkez ilçesinde en fazla tarımsal işletmenin bulunduğu Kumkale Köyü gayeli olarak seçilmiştir. Gayeli olarak seçilen işletme sayısı (312 tarımsal işletme) araştırmanın ana kitlesini oluşturmaktadır. Anket yapılacak kadın çiftçi sayısı oransal örnekleme yöntemi ile tespit edilmiştir (Newbold, 1995). Örnek hacmi belirlenirken %95 güven aralığı ve 0,10 ile hata payı çalışılmış ve örnek hacmi aşağıdaki formüle göre 80 olarak bulunmuştur.

$$n = \frac{N * p * q}{(N - 1) * \sigma^2 p + p * q} = \frac{312 * 0,5 * 0,5}{(312 - 1) * 0,00260 + (0,5) * (0,5)} = 80 \quad (1)$$

$$\sigma^2 p = (r / Z\alpha/2) = (0.10/1.96)^2 = 0.00260 \quad (2)$$

Burada;

n Örnek hacmi,

N	Popülasyon hacmi,
σ^2p	Oran varyansı,
r	İzin verilen hata payı,
Z $\alpha/2$	Z cetvel değeri,
P	İncelenen olayın meydana gelme olasılığını ifade eder.

Anket sonucu elde edilen verilerin değerlendirilmesinde istatistiksel yöntemler kullanılmıştır. İlk olarak elde edilen verileri yüzde oranlara dönüştürmek amacıyla SPSS 21 paket program kullanılmıştır. Daha sonra kullanılacak yönteme karar vermek için verilerin parametrik olup olmadıklarına bakılmıştır. Bunun için verilerin normal dağılım gösterip göstermedikleri Shapiro-Wilk testi ile analiz edilmiştir. Yapılan analize göre verilerin %95'i normal dağılım göstermemektedir ($p < 0.05$). Yani veriler parametrik değildir. Dolayısıyla verilerin değerlendirilmesinde parametrik olmayan testlerden yararlanılmıştır. Dolayısıyla kadın çiftçilerin bir kooperatif yönetiminde aktif olarak görev alma istekleri Mann Whitney-U (MW-U) testi ile analiz edilmiştir.

Mann-Whitney U testi belirli bir dağılım olmaksızın tek bir sıralı değişken üzerinde diğer değişkenlerin farklılıklarını test eder (McKnight ve Najab, 2010). MW-U testi, gerçek gözlemler yerine sıralama puanlarını kullanır. İki örnek, tek bir gözlem serisine dönüştürülür ve sıralama puanlarına dönüştürülür. Birinci örneğe ait sıra puanlarının toplamı R1, ikinci örneğe ait olanların toplamı ise R2 olarak hesaplanır. U1 ve U2 test istatistikleri, birim sayıları ve toplam sıralama puanları kullanılarak hesaplanır (Özdamar, 2004). Araştırmanın hipotezleri ise şu şekildedir:

H0: Kadın çiftçilerin tarımsal kooperatif yönetiminde aktif olarak görev alma istekleri ile kadın çiftçilerin sosyo-ekonomik özellikleri arasında fark yoktur.

H1: Kadın çiftçilerin tarımsal kooperatif yönetiminde aktif olarak görev alma istekleri ile kadın çiftçilerin sosyo-ekonomik özellikleri arasında fark vardır.

Bulgular ve Tartışma

Kadın çiftçilerin sosyo-ekonomik özellikleri

Araştırma kapsamında görüşülen kadın çiftçilerin sosyo-ekonomik özellikleri şöyledir: Kadın çiftçilerin yaş ortalaması 44, çocuk sahibi olanların ortalama çocuk sayısı 2 olarak bulunmuştur. Kadın çiftçilerin %2.5'inin herhangi bir okul mezunu olmayıp okuma -yazma bildikleri, %46.3'ünün ilköğretim, %16.2'sinin ortaokul, %27.5'inin lise ve %7.5'inin üniversite mezunu olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca ortalama hane büyüklüğü 3.73 kişidir. Kadın çiftçilerin %48.9'unun yıllık tarımsal geliri 10.000-20.000 TL arasındadır. Kadın çiftçilerin %88.8'inin sosyal güvencesi vardır. Kadın çiftçilerin yaklaşık %58'i bilgiye ulaşmada internetten faydalanmaktadır, yaklaşık %53'ü televizyondan (TV) tarım ile ilgili programları takip etmektedir, çok az bir bölümü bu zamana kadar tarımsal bir konuda eğitim almıştır (%10) ve %71.3'ü daha önce hiçbir tarım uzmanı ile görüşmemiştir (Çizelge 1). Benzer bir çalışmanın sonuçlarında ise kadın çiftçilerin ortalama olarak yaş seviyeleri 40 yıl, arazi büyüklükleri 30.90 dekar, yıllık tarımsal gelirleri ise 27674 TL olarak tespit edilmiştir (Hazneci ve ark. 2012). Kadın kooperatifi ortakları ile yapılan bir çalışmanın sonuçlarına göre kadın kooperatifi ortakları genelde orta yaşlı, evli, bir ila üç çocuk sahibi kadınlardır. Kooperatiflerde her yaşta ortak bulunmakla birlikte, %87'si 31-60 yaş aralığındadır ve çoğunluğu ise 41-60 yaşlarındadır (Duguid ve ark. 2015).

Çizelge 1.Kadın Çiftçilere ve Ailelerine İlişkin Sosyo-Ekonomik Göstergeler
Table 1. Socio-Economic information for women farmers and their families

Yaş (Yıl)	Sayı	Oran (%)
<=44	38	47.5
>44	42	52.5
En küçük:19, En büyük:66, Ort:44, S. Sapma:11.596		
Çocuk Sayısı		
<=2 çocuğu olanlar	38	54.3
>2 çocuğu olanlar	32	45.7
En az: 1, En çok:4, Ort:2.471, S. sapma:0.896		
Eğitim Durumu		
Okuma -yazma biliyor ama bir okul mezunu değil	2	2.5
İlkokul	37	46.3
Ortaokul	13	16.3
Lise	22	27.5
Üniversite	6	7.5
Hanede Yaşayan Nüfus		
<=4 (dört) yaşayan kişi	56	70.0
>4 (dört) yaşayan kişi	24	30.0
En az: 1, En Fazla:7, Ortalama: 3.7375, S. Sapma: 1.240		
Yıllık Tarım Dışı Gelir Miktarı		
<10000 TL	18	38.3
10001-20000 TL	23	48.9
20001-30000 TL	3	6.4
>30001 TL	3	6.4
Sosyal Güvence Olma Durumu		
Yok	9	11.3
Var	71	88.8
İnternet Kullanma Durumu		
Evet	46	57.5
Hayır	34	42.5
TV'den Tarımla İlgili Programları Takip Etme Durumu		
Evet	23	28.8
Hayır	42	52.5
Bazen	15	18.8
Tarımsal Bir Konuda Eğitim Alma Durumu		
Evet	8	10.0
Hayır	72	90.0
Üniversite, Tarım İl-İlçe Müdürlükleri Uzmanları ile Görüşme Durumu		
Hiç görüşmedim	57	71.3
Bir iki defa görüştüm	8	10.0
Arada sırada görüşürüm	11	13.8
Sık sık görüşürüm	4	5.0

Çalışma kapsamında görüşülen kadın çiftçilerin tarımsal işletmelerinin özellikleri ise şu şekilde tespit edilmiştir (Çizelge 2). İşletmelerin %56.3'ünde sadece bitkisel üretim yapılmakta, %2.5'inde sadece hayvansal üretim yapılmakta ve %41.2'sinde bitkisel ve hayvansal üretim birlikte yapılmaktadır. Ortalama işletme büyüklüğü 47.70 dekadır. İşletmelerin %72.85'inin arazi büyüklüğü ortalama arazi büyüklüğünün altındadır. Ortalama arazi parça sayısı ise 2.80'dir. Hayvancılık faaliyet kolunun yapıldığı işletmelerdeki ortalama hayvan sayısı büyükbaşta 6.5 baş ve küçükbaşta 62 baş olarak bulunmuştur. İşletmelerin %71.3'ünde traktör bulunmaktadır. Bir yılda tarımdan elde edilen gelir miktarının oransal dağılımı ise şu şekildedir: 1-30.000 TL/yıl %48.8, 30.000-50.000 TL/yıl %27.5 ve >50.000 TL/yıl %23.7'dir. Çalışma bulgularına göre kadın çiftçilerin %41.3'ü tarımsal

faaliyetin üretim sürecinde söz sahibidir. Kadın çiftçilerin %31.3'ü ise tarımsal ürünlerin pazarlanma sürecinde söz sahibidir. Ayrıca elde edilen bulgulara göre kadın çiftçilerin %57.5'i tarım sektöründe çalışmaktan memnundurlar. Kadın çiftçilerin %27.5'i gelecekte çocuklarının da çiftçilik yapmasını istemektedirler.

Çizelge 2 Kadın Çiftçilerin İşletmelerine İlişkin Özellikler

Table 2. Information of women farmers' businesses

Faaliyet Alanı	Sayı	Oran (%)
Bitkisel üretim	45	56.3
Hayvansal üretim	2	2.5
Her ikisi de	33	41.2
Arazi Büyüklüğü (dekar)		
<=47 dekar	51	72.85
>47 dekar	19	27.15
En küçük: 2, En Büyük:340.00 Ortalama: 47.7000, S. Sapma: 64.07386		
Kendinize Ait Arazi Parçası		
<=3 parça	53	75.71
>3 parça	17	24.29
En az: 1, En çok: 10 Ortalama: 2.8000, S. Sapma: 1.80659		
Büyükbaş Hayvan Sayısı (adet)		
<=6 adet	17	77.23
>6 adet	5	22.77
En Az:2, En Çok:25, Ortalama: 6.5000, S. Sapma:6.01387		
Küçükbaş Hayvan Sayısı (adet)		
<=62 adet	15	60.0
>62 adet	10	40.0
En Az:2, En Çok:200, Ortalama: 62.0400, S. Sapma: 67.97149		
Traktör Varlığı		
Yok	23	28.8
Var	57	71.3
Bir Yılda Tarımdan Elde Edilen Gelir Miktarı (TL)		
<10000 TL	11	13.8
10000-20000 TL	12	15.0
20000-30000 TL	16	20.0
30000-40000 TL	14	17.5
40000-50000 TL	8	10.0
>50000 TL	19	23.8
Tarımsal Faaliyetin Üretim Sürecinde Söz Sahibi Olma Durumu		
Evet	33	41.3
Hayır	19	23.8
Bazen	28	35.0
Tarımsal Faaliyetin Pazarlama Sürecinde Söz Sahibi Olma Durumu		
Evet	25	31.3
Hayır	45	56.3
Bazen	10	12.5
Tarımsal Faaliyette Rol Almaktan Memnun Olma Durumu		
Evet	46	57.5
Hayır	34	42.5
Çocuğunuzun da Çiftçilik Yapmasını İsteme Durumu		
Evet	22	27.5
Hayır	58	72.5

Kadın çiftçilerin kooperatifçilik bilinçleri

Çalışmanın bu bölümünde kadın çiftçilerin tarımsal örgütlenme bilinç düzeyleri ile tarımsal örgütlenmeye bakış açıları ele alınmıştır. Buna göre incelenen tarım işletmelerinin %90'ında aileden herhangi biri (kadın çiftçi, eşi veya çocuğu) tarımsal örgütlere üyedir. Çalışma bulgularına göre kadın çiftçilerin %97.5'i daha önce hiç kooperatifçilik ile ilgili bir eğitim almamıştır ancak %57.7'si

kooperatifçilik eğitimi almak istemektedir. Kooperatiflerde eğitimin hayati önemi bulunmaktadır. Ortakların hak ve sorumluluklarının farkında olmaları, kooperatife katılımın ve sahiplenmenin gerçekleşmesi, etkin bir örgütlenme modelinin oluşturulması için kooperatifçilik eğitiminin geliştirilmesi gerekmektedir (Everest ve ark. 2019). Benzer bir çalışmada da kadın çiftçilerin daha önce kooperatifçilik eğitimi almadığı ortaya çıkarılmıştır (Hazneci ve ark. 2012). İlave olarak kadın çiftçilerin %92.5’i ise başarılı bir kooperatifi yerinde gezerek incelemek istemektedirler. Kadın çiftçilerin kooperatifçilik bilinçlerinin hangi düzeyde olduğu kooperatifçilik ilkelerine göre ayrı ayrı sorulmuştur Kadın çiftçilerin daha önce kooperatifçiliğe ilişkin herhangi bir eğitim almamaları sebebiyle kooperatifçilik ilkeleri ifadesinin çiftçiler tarafından yabancı bir kavram olarak anlaşılabilirliği düşünülmüştür. Bu sebeple her bir ilkenin açıklanmasında kullanılan alt unsurlar esas alınıp kadın çiftçilerin kooperatifçilik ilkeleri algıları derinlemesine araştırılmıştır. Araştırmada kadın çiftçilerin kooperatifçilik ilkeleri algısının önem derecesini ortaya koyabilmek ve her bir kooperatifçilik ilkesinin algısını birbiri ile karşılaştırabilmek amacıyla likert ölçeğinden yararlanılmıştır. Likert ölçekli tüm alt unsurlar temel istatistiksel yöntemlerle (sayı ve yüzdeler) değerlendirilmiş ve kadın çiftçilerin kooperatifçilik ilkeleri algıları ortaya konmuştur. Buna göre kadın çiftçilerin verdikleri cevaplar sıralanarak kooperatifçiliğin hangi yönlerini daha iyi bildikleri ve hangi yönlerini eksik bildikleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre kadın çiftçilerin en iyi bildikleri kooperatif ilkeleri kooperatifler arası iş birliği ilkesi, gönüllü ve serbest giriş ilkesi ile eğitim, öğretim, bilgilendirme ilkesidir. Bunları sırasıyla toplumsal sorumluluk, ortağın demokratik yönetimi, özerklik ve bağımsızlık ve ortağın ekonomik katılımı ilkeleri takip etmektedir (Çizelge 3). Balıkesir, Bursa ve Çanakkale illerini kapsayan bir çalışmada erkek çiftçiler arasında en fazla bilinç düzeyinin “ortağın demokratik yönetimi” ilkesinde olduğu ortaya çıkmıştır. Bunu sırasıyla; “kooperatifler arası iş birliği” ilkesi, “gönüllü ve serbest giriş” ilkesi, “eğitim, öğretim, bilgilendirme” ilkesi, “toplumsal sorumluluk” ilkesi, “ortağın ekonomik katılımı” ilkesi ve “özerklik ve bağımsızlık” ilkesi takip etmektedir (Everest ve Yercan, 2016a).

Çizelge 3. Kadın çiftçilerin kooperatifçilik ilkeleri algısı skorları
Table 3. Perception of women farmers on cooperative principles

İlke	İlkeleri açıklayan alt unsurlar	1	2	3	4	5	Skor	Sıra
Gönüllü ve serbest giriş	Ortak istediği zaman kooperatiftan çıkar	0	3.8	18.8	47.5	30	404	2
Ortağın demokratik yönetimi	Ortağın kooperatifteki söz hakkı ortaklık payına göre değişmez	0	7.5	15	61.3	16.3	386.7	5
Ortağın ekonomik katılımı	Ortak kendi ekonomik gücüne göre istediği miktarda ortaklık payı öder	1.3	20	21.3	33.8	23.8	359.4	7
Özerklik ve bağımsızlık	Kooperatiflerle ilgili kararlarda devlet etkili olmaz	0	12.5	22.5	48.8	16.3	369.2	6
Eğitim, öğretim, bilgilendirme	Kooperatif ortağı olmayan kişilere kooperatifçilik eğitimi düzenler	0	6.3	13.8	52.5	27.5	401.5	3
Kooperatifler arası iş birliği	Kooperatifler diğer kooperatiflerle iş birliği yapar	0	1.3	18.8	40	40	419	1
Toplumsal sorumluluk	Kooperatifler toplumun eğitimi, sağlığı vb. konularda çalışmalar yapar	0	6.3	17.5	53.8	22.5	392.8	4

(1: Kesinlikle katılmıyorum 2: Katılmıyorum, 3: Biraz Katılıyorum, 4: Katılıyorum, 5: Kesinlikle katılıyorum)

Kadın çiftçilerin tarımsal kooperatif yönetimine katılma istekleri

Pek çok bakımdan küçük tarım işletmelerinde kadın çiftçiler önemli roller almaktadırlar. Ancak kadın çiftçilerin potansiyelleri tarım kooperatiflerini geliştirmek için yeterince kullanılmamaktadır (Ishemo and Bushell, 2017). Ayrıca kadınlar kooperatif yönetimine yüksek düzeyde güven duymaktadır. Çalışmalar, kooperatif politikasının, özellikle de çok sayıda kadının kooperatif karar alma sürecine zorunlu olarak dahil edilmesinin, güçlü tarım kurumlarının yanı sıra

sürdürülebilir ekonomik kalkınmayı teşvik etmeye yardımcı olduğunu göstermektedir (Meador and O'Brien, 2019). Kadın çiftçiler çeşitli amaçlarla kooperatiflere katılmak isterler. Örneğin Yunanistan'da kadın çiftçilerin %54.8'i ev ekonomisine katkı sağlamak için kooperatiflere katılmak istemektedirler (Gidakou, 2000).

Çalışma kapsamında kadın çiftçilere bir kooperatif yönetiminde aktif olarak görev almayı isteyip istemedikleri sorulmuştur. Buna göre kadın çiftçilerin %55'i tarımsal kooperatif yönetiminde görev almak istemektedir ve geri kalan %45'i tarımsal kooperatif yönetiminde görev almak istememektedir (Çizelge 4). Kooperatif yönetiminde görev almak isteyen kadın çiftçilerin bu kararlarının sebepleri: Bilgi edinmek (%25), birlikte iş yapmak (%20.5), faydalı olmak (%13.6), kooperatifçiliğe ilgi duymak (%15.9), yeri geldiğinde öğrenmek ve öğretmek (%11.4) ve yönetme isteği (%13.6) olarak bulunmuştur. Ayrıca kadın çiftçilerin %61.3'ü bir kadın kooperatifi kurmak istemektedir ve %95'i yöneticilik dışında kooperatife katılmak istemektedir. İlave olarak kadın çiftçilerin %75'i kooperatife katılırlarsa ailelerinin buna destek olacağını belirtmişlerdir (Çizelge 2). Kaya ve ark. (2019)'a göre kooperatif ortaklarının %95'i kooperatif yönetiminde görev almak istememektedirler. Yercan ve Kınıklı (2018)'e göre de süt sığırcılığı yapan çiftçilerin %64.5'i ileride kooperatif yönetiminde görev almak istememektedir. Everest ve Yercan (2016b)'ye göre de kooperatif ortaklarının %79.38'i kooperatif yönetiminde görev almak istememektedir.

Çizelge 4. Kadın çiftçilerin tarımsal kooperatife katılma istekleri
Table 4. Desire of women farmers to join agricultural cooperatives

Kriterler	Sayı	Oran (%)
Kooperatif yönetiminde aktif olarak görev alma isteği		
Var	44	55.0
Yok	36	45.0
Kadın kooperatifi kurmak isteği		
Var	49	61.3
Yok	31	38.7
Kooperatiflere yönetim dışında katılım isteği		
Var	76	95.0
Yok	4	5.0
Kooperatife katılımda aile desteği		
Olur	60	75.0
Olmaz	20	25.0

Çalışmada kadın çiftçilerin kooperatif yönetiminde görev alma isteklerinde etkili olan faktörlerin analizi Çizelge 5'te sunulmuştur. Buna göre TV'den tarım programlarını takip etme ($p=0,028$), tarımsal bir eğitime katılma ($p=0,053$), tarım uzmanlarıyla görüşme ($p=0,002$), traktör varlığı ($p=0,008$), ürün pazarlama sürecinde rol alma ($p=0,000$), başarılı bir kooperatifi yerinde inceleme isteği ($p=0,005$), kooperatife katılımda aile desteği ($p=0,002$) ile kadın çiftçilerin kooperatif yönetiminde aktif görev almayı istemeleri arasında istatistiki olarak anlamlı farklılıklar bulunmuştur (H_0 : Ret). Bir başka değişle örneğin daha önce tarım uzmanlarıyla görüşen kadın çiftçiler ile görüşmeyen kadın çiftçiler arasında ya da traktörü olan ve olmayan kadın üreticiler arasında kooperatif yönetimine katılma ile ilgili farklılıklar vardır. Diğer taraftan kadın çiftçilerin kooperatif yönetiminde görev alma istekleri ile yaş ($p=0,067$), çocuk sayısı ($p=0,147$), eğitim durumu ($p=0,092$), hane nüfusu ($p=0,922$), tarım dışı gelir varlığı ($p=0,081$), sosyal güvence durumu ($p=0,458$) ve internet kullanma durumu ($p=0,442$) değişkenleri arasında istatistiki olarak bir fark bulunmadığı için Çizelge 5'te bu değişkenlere ilişkin analiz sonuçlarına yer verilmemiştir. Koutsou et al. (2009) çalışmalarında kırsal alanda kadın girişimciliğini özel ve kooperatif girişimciliği olarak iki şekilde ifade ederek kadınlara bu seçeneklerden hangisini tercih ettiklerini araştırmışlardır. Buna göre iki işletme biçimi arasında farklılıklar bulunmaktadır. Agro-turizm işletmeciliğinde kooperatifleri tercih eden kadınların nispeten daha az eğitilmiş, yaş seviyesi çok genç olmayan, kararsız ve tereddütlü olduğu; özel girişim biçimini tercih eden kadınların daha genç, daha iyi eğitilmiş ve daha fazla özgüvenli kişiler oldukları bulunmuştur.

Çizelge 5. Kooperatif yönetiminde görev alma isteğini etkileyen faktörler
Table 5. Factors affecting the willingness to join cooperative management

Değişkenler	n	Test sonuçları (MW-U*)	p***
TV'den tarım programlarını takip etme	Evet 38 Hayır 42	MW-U* = 602.0 Z = -2.191	p = 0.028***
Tarımsal bir eğitime katılma	Evet 8 Hayır 72	MW-U* = 184.0 Z = -1.935	p = 0.053***
Tarım uzmanlarıyla görüşme	Hiç görüşmeyen 57 Görüşen 23	MW-U* = 401.5 Z = -3.133	p = 0.002***
Traktör varlığı	Var 57 Yok 23	MW-U* = 441.5 Z = -2.640	p = 0.008***
Ürün pazarlama sürecinde rol alma	Evet 35 Hayır 45	MW-U* = 397.5 Z = -4.389	p = 0.000***
Başarılı bir kooperatifi yerinde inceleme isteği	Evet 74 Hayır 6	MW-U* = 90.0 Z = -2.798	p = 0.005***
Kooperatife katılımda aile desteği	Var 60 Yok 20	MW-U = 360.0 Z = -3.094	p = 0.002***

*Mann Whitney U testi, ***p≤0.05

Sonuç ve Öneriler

Sonuç olarak kadın çiftçiler kooperatifçilik konusunda orta düzeyde bilgili olmasına rağmen bu konuya karşı ilgilidirler. Kadın çiftçiler özellikle başarılı kooperatifleri yerinde görerek bu kooperatifleri yakından tanımak istemektedirler. Bu kapsamda kadın çiftçilerin katılımıyla yakın bölgelerdeki başarılı kooperatiflerde teknik incelemelerin yapılması önemli görülmektedir. Kooperatif yönetiminde görev almak isteyen, yönetim dışında sadece ortak olarak kooperatife katılmak isteyen kadın üretici sayısı azımsanmayacak orandadır. Başka bir deyişle kadın üreticiler tarımsal üretimin sadece üretim aşamasında değil örgütlenme gibi diğer süreçlerinde de yer almak istemektedirler. Kadın çiftçilerin tarımsal üretimin pazarlama ve örgütlenme gibi diğer süreçlerine de dahil edilmesi sürdürülebilir ekonomik kalkınmayı teşvik edebilir. Diğer taraftan kadın üreticilerin bu süreçlere katılmasında ailelerinin destek olacağı da görülmüştür. Kadın çiftçilerin tarımsal kooperatif yönetimine katılma isteğinde etkili olan faktörler düşünüldüğünde ise şunlar önerilmektedir: TV'de yayınlanan tarım programları kadın çiftçilerin kararları üzerinde bir fark yaratmaktadır. O halde bu programların geliştirilmesi ve özellikle kooperatiflerin faydalarını içeren programların yayınlaması faydalı olabilir. Tarımsal eğitimlere katılma da kadın çiftçilerin kararları üzerinde bir fark yaratmaktadır. Bu durumda özellikle tarım ve kooperatifler üzerine yayım çalışmalarının gerçekleştirilmesi faydalı olabilir. Böylece tarım uzmanları ile görüşme ve dolayısıyla kadın çiftçilerin bilgiye ulaşma kanalları da gelişebilir. Ayrıca Çanakkale ilinde faaliyet gösteren İl Ticaret Müdürlüğü, İl Tarım ve Orman Müdürlüğü ile Kalkınma Ajansı, Ticaret Borsası, KOSGEB (Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı) gibi tarım sektörü paydaşlarının kadın üreticilere/girişimcilere yönelik çalışmaları önemli görülmektedir. Dolayısıyla bu çalışmaların yaygınlaştırılması da önemlidir. Ayrıca Ege ve Marmara Bölgelerindeki başarılı kooperatiflerde teknik incelemeler yapılabilir.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyan Özeti

Yazarlar makaleye eşit oranda katkı sağlamış olduklarını beyan eder.

Çıkar Çatışması Beyanı

Makale yazarları aralarında herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan ederler.

Kaynaklar

- Aksoy, A. D., Günay, G. 2018. Türkiye'de kadın kooperatifçiliği. *Third Sector Social Economic Review*. 53(1): 77-90.
- Bakırcı, K., 2014. İstihdamda cinsiyetler arası eşitlik ve mevzuatta ve kamusal politikalarda yapılması gereken değişiklikler. *Kadın Araştırmaları Dergisi*. 10(1): 1-37.
- Candan, E., Günal, S., Ö., 2015. Türkiye'de tarımda kadın emeği. *Türkiye Tohumcular Birliği Dergisi* <http://www.turktob.org.tr/upload/dergi16/10-12.pdf> , (01.10.2020).
- Duguid, F., Durutaş, G., Wodzicki, M., 2015. Türkiye'de Kadın Kooperatifleri'nin Mevcut Durumu. *Dünya Bankası Çalışması*. https://www.csgeb.gov.tr/KSGM/PDF/Turkiyede_Kooperatifcilik_Kadin.pdf , (01.10.2020).
- Everest, B., 2018. Türkiye'de kooperatifçiliğin nicelik, mevzuat ve kamu yönetimi boyutlarıyla irdelenmesi. *Third Sector Social Economic Review*. 53(3): 1008.
- Everest, B., Yercan, M., 2016a. Kooperatif ortaklarının kooperatifçilik ilkelerini algılamaları üzerine bir araştırma: Tarım kredi kooperatifleri örneği. *Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*. 53(1): 67-73.
- Everest, B., Yercan, M., 2016b. Kooperatif ortaklarının kooperatif yönetimine katılma durumları ve eğilimleri: Tarım Kredi Kooperatifleri Balıkesir Bölge Birliği örneği. In *SESSION 5C: Çevre ve Tarım Ekonomisi, International Conference On Eurasian Economies*.
- Everest, B., Yavaş, A., Tatar, E., Acar, İ., Çakar, F., 2019. Çiftçilerin Kooperatifçilik eğitimi alma isteğini etkileyen faktörler: Çanakkale ili örneği. *Anadolu Tarım Bilimleri Dergisi*. 34(1): 40-46.
- Gidarakou, I., 2000. Farm women's new vocational activities: Prospects and problems of women's cooperatives and small on-farm businesses in Greece. *Journal of Rural Cooperation*. 28(886-2020-459): 19-38.
- Guarín, A., Rivera, M., Pinto-Correia, T., Guiomar, N., Şümane, S., Moreno-Pérez, O. M., 2020. A new typology of small farms in Europe. *Global Food Security*. (26): 100389.
- Gülçubuk, B., 2014. Kırsaldaki kadınlar için kooperatifler ne işlevler üstlenebilir? GAP Tarım Kongresi, 17-19 Ekim 2014, Şanlıurfa.
- Gümüsoğlu, F., 2012. Kadınların Toplumsal Alanda Güçlenmesine Bir Örnek: Yağlar Köyü Tarımsal Kalkınma Kooperatifi. *Kadın Araştırmaları Dergisi*. (10)1:1.
- Günaydın, G., 2010. Tarım ve kırsallıkta dönüşüm politika transferi süreci /AB ve Türkiye. Tan Yayınevi. ISBN: 978-605-5668-11-2.
- Hazneci, E., Hazneci, K., Kılıç, B., Ceyhan, V., 2012. Samsun ilinde kadın çiftçilerin kooperatifleşmeye karşı tutumları. 10. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi, 5-7 Eylül 2012, Konya.
- Ishemo, A., Bushell, B., 2017. Farming cooperatives: opportunities and challenges for women farmers in Jamaica. *Journal of International Women's Studies*. 18(4): 13-29.
- İnan, İ. H., 2016. Tarım Ekonomisi ve İşletmeciliği. İdeal Kültür ve Yayıncılık, ISBN: 978-605-5729-67-7.
- Kaya, N., Çoker, S., Kınıklı, F., Yercan, M., 2019. Çiftçilerin kooperatifçiliğe bakış açıları üzerine bir araştırma: Ağrı ve Eskişehir illeri örneği. *Turkish Journal of Agricultural Economics*. 25(2).
- Koutsou, S., Notta, O., Samathrakis, V., Partalidou, M., 2009. Women's entrepreneurship and rural tourism in Greece: Private enterprises and cooperatives. *South European Society and Politics*. 14(2): 191-209.
- McKnight, P. E., Najab, J., 2010. Mann-Whitney U Test. *The Corsini encyclopedia of psychology*. 1-1.
- Meador, J. E., O'Brien, D., 2019. Placing Rwanda's agriculture boom: trust, women empowerment and policy impact in maize agricultural cooperatives. *Food Security*. 11(4): 869-880.
- Newbold, P., 1995. *Statistics for business and economics*. Prentice Hall Inc., USA.
- Özdamar, K., 2004. *Paket Programlar İle İstatistiksel Veri Analizi-1*. Eskişehir: Kaan Kitapevi.
- Tutar, F., Alpaslan, C., Tutar, E., Turgut A., 2014. Türkiye'de yerel kalkınmanın yeni aktörü üçüncü sektör: Kooperatifler. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*. (2)1: 501 – 524.
- TB, 2012. Ticaret Bakanlığı Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü, Kooperatifçilik ve Kadın Kooperatifleri. <http://koop.gtb.gov.tr/data/51f7a6fe487c8e14b4454624/Kooperatif%C3%A7ilik%20ve%20Kad%C4%B1n%20Kooperatifleri%20Kitap%C3%A7%C4%B1k%2018.12.2012.pdf> , (13.01.2020).
- TB, 2021. Ticaret Bakanlığı Kooperatif Sorgu Raporları Verileri.
- TOBB, 2013. Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Türkiye Tarım Sektörü Raporu. Yayın No: 2014/230. ISBN: 978-605-137-388-1.
- TÜİK, 2020. İstatistik Veri Portalı. İstihdam, İşsizlik ve Ücret. <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Istihdam,-Issizlik-ve-Ucret-108> , (13.10.2020).
- TÜİK, 2021. İstatistik Veri Portalı, İşgücü İstatistikleri. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Isgucu-Istatistikleri-Ocak-2021-37486> , (10.09.2021)
- TZOB, 2001. Kırsal alanda iş gücü değeri ile kadınlar: bir toplumsal cinsiyet analizi örneği. Yayın No:225, s.7.
- Yercan, M., Kınıklı, F. 2018. Tarımsal kooperatiflerde ortakların yönetme katılımını etkileyen faktörlerin analizi üzerine bir araştırma: İzmir ili sütçülük kooperatifleri örneği. *Tarım Ekonomisi Dergisi*: (24)2: 159-173.

- Yıldırım, P. D., 2020. Kırsal Kalkınmada Kadın Kooperatiflerinin Rolü: Ahatlı Kadın Kooperatifi örneği. Erzurum Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. (11): 159-170.
- Yılmaz, E., Özdemir, G., Oraman, Y., Unakitan, G., Konyalı, S., 2019. Tarımsal üretimde kadınların karar alma süreçlerine katılımı ve kooperatiflerden beklentileri. Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi. 16(1): 71-81.